

GORANKA BLAGUS BARTOLEC

Jesu li svi Dalmoši blitvari, a Slavonci prike?

U hrvatskome se jeziku službena imena stanovnika kontinenata, država, pokrajina, naseljenih mjesta te imena pripadnika naroda i etničkih skupina pišu velikim početnim slovom (*Amerikanac, Berlinčanin, Bokelj, Brazilac, Britanac, Dalmatinac, Europljanin, Kineskinja, Konavljanin, Kopenhažanin, Podravac, Prigorka, Provansalac, Riječanin, Šokica, Vlah*). Osim službenih imena stanovnika i pripadnika različitih etničkih skupina u govoru se često upotrebljavaju i kolokvijalna imena, primjerice *Bodul* umjesto *Krčanin*, *Dalmoš* ili *Blitvar* umjesto *Dalmatinac*, *Bosančeros* umjesto *Bosanac*, *Ciganin/Cigan/Cigo/Cigić* umjesto *Rom*, *Eseker* umjesto *Osječanin*, *Fijuman* umjesto *Riječanin*, *Purger* ili *Agramer* umjesto *Zagrepečanin*, *Prika* umjesto *Slavonac*, *Lala* umjesto *Vojvođanin*, *Jenki* umjesto *Amerikanac*, *Švabo* umjesto *Nijemac*, *Digić* umjesto *Talijan*, *Kirac* umjesto *Crikveničanin*, *Ero* umjesto *Hercegovac*, *Šiptar* umjesto *Albanac*, *Janez* ili *Kranjec* umjesto *Slovenac*, *Mujo* umjesto *Bošnjak* i sl. Neslužbena imena stanovnika ili pripadnika etničkih skupina u hrvatskome se jeziku također pišu velikim početnim slovom. Motivacija takvih imena raznolika je i proteže se od šaljiva do pogrdna, uvredljiva ili podcjenjujućega značenja. Najčešće su kolokvijalna imena stanovnika ili pripadnika etničkih skupina motivirana: 1. kakvim povijesnim, političkim ili kulturnim kontaktom s drugim jezicima (npr. *Purger* potječe od njemačke riječi *Bürger* 'građanin, dobrostojeći malograđanin', *Fijuman* potječe od *Fiume*, talijanskoga imena za grad Rijeku, *Eseker* je izvedenica prema *Essek*, njemačkome imenu za *Osijek*, a za ime *Jenki* (engleski *Yankee*) postoji nekoliko objašnjenja, a najproširenije je tumačenje o nizozemskome podrijetlu riječi od imena *Jan* (Ivan) i *Kees* (Kornelije) te da je ona prvotno označivala nizozemske doseljenike, a potom se proširila i na sve Amerikance), 2. zemljopisnim područjem čiji etnik kao sinegdoha označuje i čitav narod (*Kranjec, Švabo*), 3. jezičnim obilježjem koje je svojstveno određenoj etničkoj skupini (npr. za *Slavonca* se kolokvijalno govori *Prika* prema riječi *prika* 'prijatelj' koja je proširena u slavonskim govorima, za Talijane se razgovorno govori *Digići*, što dolazi od glagola *dico* 'kažem'¹, a *Janez* je prošireno slovensko muško ime, pa se u slovenskome i u hrvatskome jeziku kolokvijalno proširilo i kao ime za slovenski narod općenito).² Neka kolokvijalna imena zadržavaju isti korijen kao i službeno ime, ali sufiksom dobivaju pogrdno ili podcjenjujuće značenje (*Dalmoš, Bosančeros*). S obzirom na prehrambene navike te

¹ Klaić, Bratoljub. 2002. *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.

² U *Slovenskome pravopisu 2001*. (<http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>) natuknica *Janez*² definira se kao: 'neknj. pog., šalj. Slovenec'.

način života stanovnika pojedinih krajeva ili naroda kolokvijalno su se u, najčešće, pogrdomne značenju ustalila imena koja upućuju na takva obilježja, primjerice *Tovari* ili *Blitvari* umjesto *Dalmatinci*, *Pastari* ili *Paštari* umjesto *Talijani* te *Žabari* 1. *Talijani* ili *Francuzi*³, 2. *Lokvarci/Lokvanjani*, stanovnici Lokava u Gorskom kotaru zbog prirodnoga staništa žaba u okolini toga mjesta.

U hrvatskome jeziku neka su se imena stanovnika, službena ili kolokvijalna, poopćila i upotrebljavaju se u prenesenome značenju, najčešće kao disfemizam, odnosno kao pogrdnica kojom se označuje kakva osobina koje je nositelj pojedinac ili čitava skupina. Najčešće je motivirana sviješću naroda ili stanovnika o ponašanju ili mentalitetu kojega drugog naroda, pripadnika etničkih skupina ili stanovnika. U prenesenome značenju, u razgovornoj i žargonskoj uporabi, kad ne označuju stanovnika ili pripadnika etničke skupine, takve se riječi pišu malim početnim slovom: npr. u pogrdomne se ili u uvredljivome značenju za osobu koja ne poštuje propise ili pravila ponašanja kaže da je *balkanac* (*Kolko god mi od toga bježali, državu nam vode pravi balkanci i to u pravom smislu te riječi (znači ne zemljopisnom)...*). Riječju *ciganin/cigan/cigo/cigić* razgovorno se označuje: 1. osoba koju tko drugi želi obezvrijediti, 2. osoba crne kose ili tamne puti, 3. prevarant ili lopov. Nazivi *židov* ili *škot* u pogrdomne se značenju upotrebljavaju za škrtu, sitničavu i proračunatu osobu, dok *žabar* označuje kontinentalca, onoga koji ne živi uz more (*Znate, moj tata je klasični žabar koji nema pojma što je more, ali je majka jedriličarka, čak ima i svoju žensku posadu i to je razlog što mi se jedrenje sviđa jer sam kao klinac često s njom bio na moru.*), a naziv *blitvar* na nekim se mrežnim forumima pronalazi u značenju ‘vegetarijanac’ (... i još kad bi ta ista predavanja po školama držali vegetarijanci ili blitvari kako ih ja zovem...).

Uz službena, odnosno primarna imena naroda i stanovnika, u razgovornoj i žargonskoj uporabi svakoga jezika, pa tako i hrvatskoga, upotrebljavaju se različita neslužbena, šaljiva ili, najčešće, pogrдна imena, kojima pojedini govornici izražavaju osobni odnos prema kojemu narodu ili stanovnicima. Takva, neslužbena imena naroda ili stanovnika, kao i nadimci uz osobna imena, u hrvatskome se standardnom jeziku pišu velikim početnim slovom (*Dalmoš, Purger, Fijuman, Eseker, Prika, Janex, Jenki, Šiptar, Cigo*). U razgovornoj, pak, uporabi, kad se službena ili razgovorna imena naroda ili stanovnika upotrebljavaju u značenju kakve osobine, postaju opće imenice i pišu se malim početnim slovom (*židov* ili *škot* ‘škrta ili proračunata osoba’, *balkanac* ‘neuljuđena, primitivna osoba’).

³ Žabarima se u nekim krajevima ili državama nazivaju Talijani, a u nekima Francuzi. Primjerice, Englezi kolokvijalno Francuze nazivaju *Frogs* ili *Froggies*. Tumačenja su različita, ali prevladava objašnjenje da su se širi slojevi stanovništva obaju naroda te njihovi vojnici u povijesti hranili žabljim kracima.